

Vladimir Crnković

Hrvatski muzej naivne umjetnosti, Zagreb

Nekoliko uvodnih fragmenata iz marginalija o Maroevićevim tekstovima o naivi i »autsajderskoj« umjetnosti

Pregledni rad – *Review paper*

Predan 17. 9. 2012. – Prihvaćen 18. 10. 2012.

UDK: 7.072 Maroević, T.

Sažetak

U članku je dat sažet pregled opsežne i raznovrsne djelatnosti Tonka Maroevića – višestruko talentiranog i uvaženog hrvatskog književnika, pjesnika i esejista, književnika i likovnog kritičara, povjesničara umjetnosti, monografista i antologičara, prevoditelja, urednika i komentatora brojnih izdanja, doktora znanosti i dugogodišnjeg znanstvenog savjetnika zagrebačkog Instituta za povijest umjetnosti, danas emeritusa, u više prigo-

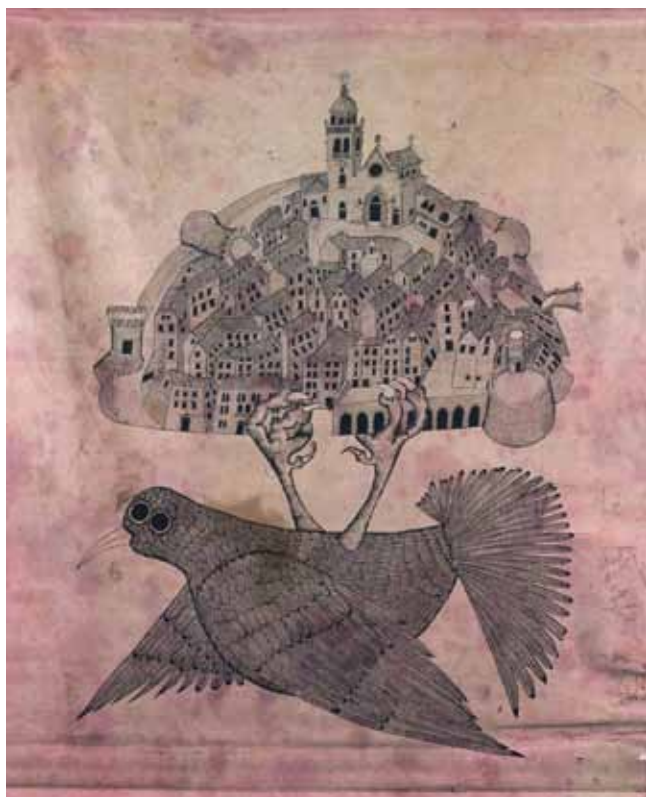
da izvanrednoga i/ili gostujućega nastavnika na sveučilištima u Zagrebu, Dubrovniku, Milanu, Trstu i Podgorici, te redovno-ga člana Razreda za književnost Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti – koji je u svojoj iznimno bogatoj, raznovrsnoj, dugovječnoj i cijenjenoj spisateljskoj i javnoj djelatnosti interpretirao, valorizirao i približavao brojne opuse i iz sfere naive i »autsajderske« umjetnosti.

Ključne riječi: *Tonko Maroević, književnost, povijest umjetnosti, likovna kritika*

Tonko Maroević – višestruko talentirani i uvaženi hrvatski književnik, pjesnik i esejist, književni i likovni kritičar, povjesničar umjetnosti, monografist i antologičar, prevoditelj, urednik i komentator brojnih izdanja, doktor znanosti i dugogodišnji znanstveni savjetnik zagrebačkog Instituta za povijest umjetnosti, danas *emeritus*, u više prigoda izvanredni i/ili gostujući nastavnik na sveučilištima u Zagrebu, Dubrovniku, Milanu, Trstu i Podgorici, te redoviti član Razreda za književnost Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti¹ – u svojoj je iznimno bogatoj, raznovrsnoj, dugovječnoj i cijenjenoj spisateljskoj i javnoj djelatnosti interpretirao, valorizirao i približavao brojne opuse i iz sfere naive i »autsajderske« umjetnosti. Dužim ili kraćim tekstovima popratio je u više prigoda stvaralaštvo Ivana Lackovića i Ivana Rabuzina iz naive te Jakova Bratanića i Hrvoja Šercara iz »autsajderske« umjetnosti. Pritom često bijaše jedan od ponajboljih i najsveobuhvatnijih tumača tih opusa. Jednako je tako pratio – iako rjeđe i samo s ponekim prilogom – djelovanje i umjetničku fortunuu niza drugih slikara i kipara iz spomenutih područja, ponajprije hrvatskih autora – Petra Smajića, Drage Juraka, fra Ambroza Testena, Dragice Lončarić, Josipa Generalića, Matije Skurjenija, Krešimira Trumbetaša, Nade Šveговиć Budaj, Ivana Večenaja, Eugena Buktenice, Drage Trumbetaša, Mije Kovačića itd. O tim je majstorima potpisao

nekoliko esejističkih zapisa u monografijama, nekoliko predgovora u katalozima samostalnih izložaba, uvodne tekstove za grafičke mape, predgovore ili pogovore u bibliofilskim knjigama, kao i niz recenzija, kritika i prikaza o izložbama ili raznoraznim izdavačkim projektima.

Iz sfere likovnih umjetnosti Maroević je autor sljedećih monografija, među kojima su tri i iz domene koju ovdje predstavljamo: *Boris Bučan / Plakati 1967.–1984.* (Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb, 1984.), *Zdenko Kolacio / Spomenici i obilježja* (koautor, Globus, Zagreb, 1984.), *Nives Kavurić Kurtović* (Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb, 1986.), *Dimitrije Popović* (Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1986.), *Ivan Lacković Croata / Magma mater* (Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1987.), *Dragica Cvek Jordan* (Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1987.), *Boris Mardešić* (Istarska naklada, Pula, Spektar, Zagreb, 1987.), *Vasilije Jordan* (Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1989.), *Biserka Baretić* (Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb, 1990.), *Ivan Večenaj* (koautor, Art studio Azinović, Zagreb, 1994.), *Zlatko Kauzlarić Atač / Homines dum sumus* (Art studio Azinović, Zagreb, 1996.), *Vojin Bakić* (Nakladni zavod Globus, SKD Prosvjeta, Zagreb, 1998.), *Vojo Radoičić* (koautor, Hrvatsko društvo likovnih umjetnosti Rijeka, Adamić, Rijeka, 1998.), *Ante Ka-*

Hrvoje Šercar, *Zajedništvo ptica i utvrda*, 1971., Hrvatski muzej naivne umjetnosti

Hrvoje Šercar, *Communion of birds and fortresses*, 1971, *Croatian Museum of Naive Art*

štelančić (Općinsko poglavarstvo, Podstrana, Umjetnička akademija, Split, 2000.), Zlatko Šimunović (Art studio Azinović, Zagreb, 2001.), Dalibor Jelavić / *Kaleidoskop i karusel* (Studio Rašić, Zagreb, 2001.), Antun Babić (Gradski muzej, Vinkovci, 2002.), Šime Perić (koautor, Akademija likovnih umjetnosti, Skaner studio, Zagreb, 2003.), Fulvio Juričić (koautor, Hrvatsko društvo likovnih umjetnika Istre, Medit, Pula, 2004.), Stipe Nobile (Denona, Zagreb, 2004.), Alfred Pal (koautor, Matica hrvatska, Zagreb, 2004.), Ico Voljevica / *Grga: svakodnevno 50 godina* (koautor, Humoristička naklada, Zagreb, 2004.), Jakov Bratanić (Naklada Zadro, Zagreb, 2005.), Bane Milenković (koautor, Profil International, Skaner studio, Zagreb, 2005.), Miljenko Stančić / *Slike, crteži, grafike* (koautor, Grad Varaždin, Maritimo, Varaždin, 2008.), Munir Vejzović (koautor, Art studio Kontura, Zagreb, 2009.), Anina Lasta Budor (ArTresor naklada, Zagreb, 2009.), Miroslav Šutej / *Ciklus crteža iz obiteljskog dnevnika* (Kabinet grafike, HAZU, Zagreb, Fundacija Šutej, Motovun, 2009.), Mladen Pejaković (koautor, Litteris, Zagreb, 2009.), Bogumil Car (koautor, Art studio Kontura, Zagreb, 2010.), Melita Bošnjak (koautor, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2010.), Emil Bobanović Čolić (Gradske galerije, Labin, 2011.), Zdenka Pozaić (koautor, Art studio Kontura, Zagreb, 2012.).

S nekoliko ranije već objavljenih tekstova Maroević je zastupljen i u četiri zamašna monografska zbornika, od

toga tri posvećena autorima naive, gdje su okupljeni prilozi brojnih tekstopisaca: *Ivan Lacković Croata / Crteži, grafike* (Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Liber, Zagreb, 1977.), *Ivan Lacković Croata / Crteži* (Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Grafički zavod Hrvatske, Zagreb 1985.), *Rabuzin / Zbornik studija, eseja, kritika, prikaza i intervjuja* (Matica hrvatska, Zagreb, 1992.), *Trebotić / U zrcalu kritike 1968.–2008.* (Matica hrvatska, Zagreb, 2008.). Po sličnom su obrascu realizirane i sljedeće monografije: *Dimitrije Popović* (Nacionalna i sveučilišna biblioteka, Zagreb, 1980.), *Jagoda Buić*, uvodničara Zorana Kržišnika (ČGP Delo, Globus, Zagreb, 1988.), knjiga Mladena Pejakovića *Branko Ružić* (Akademija likovnih umjetnosti, Zagreb, Galerija umjetnina grada Slavonskog Broda, Hrvatsko društvo likovnih umjetnika, Zagreb, 1996.) te *Slobodan Vuličević / Crno bijela monografija* (Laurana, Zagreb, 2006.) gdje se, uz brojne druge tekstove, u svakoj nalazi i jedan ranije već objavljeni zapis Tonka Maroevića.

U monografiji *Tisuću godina hrvatskog kiparstva* (Muzejsko-galerijski centar, Zagreb, 1997.) Maroević je obradio poglavlje umjetnosti 20. stoljeća gdje su zastupljena i ukratko komentirana djela i četvorice majstora naive – Petra Smajića, Lavoslava Tortija, Sofije Naletilić Penavuše i Krešimira Trumbetaša. Vrlo je signifikantno ovo maksimalno reduciranje i svođenje izbora na samo četiri umjetnika.

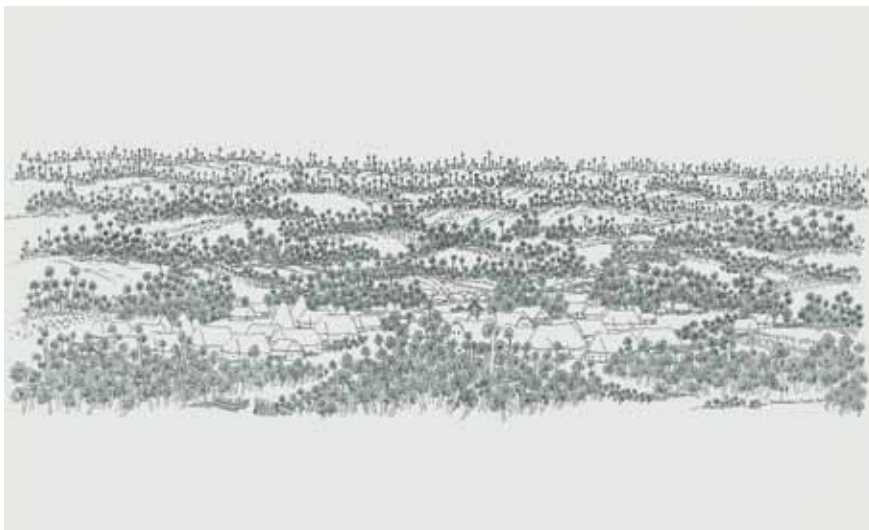
U knjizi enciklopedijskog formata *Hrvatska umjetnost / Povijest i spomenici* (Institut za povijest umjetnosti, Školska knjiga, Zagreb, 2010.) Tonko Maroević potpisan je kao jedan od urednika te kao autor sljedećih poglavlja: *Kiparstvo 20. stoljeća*, *Slikarstvo pred izlazovima novog stoljeća* te *Slikarstvo i grafika druge polovice 20. stoljeća*. I tu se spominju te ukratko interpretiraju doprinosi nekolicine umjetnika koje ovdje predstavljamo: Smajića, Penavuše i K. Trumbetaša, zatim I. Generalića, Večenaja, Kovačića, Lackovića, Skurjenija, Bratanića i Šercara, dok izdvojeno i detaljnije piše jedino o Rabuzinu.

Niz retrospektivnih i monografskih izložaba Maroević je popratio kraćim ili opširnijim raspravama i studijama, među kojima izdvajamo: *Ordan Petlevski* (Umjetnički paviljon, Zagreb, 1973.; Galerija Klovićevi dvori /koautor/, Zagreb, 1999.), *Marino Tartaglia* (koautor, Umjetnički paviljon, Zagreb, 1975.; Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2003.), *Ernest Tomašević* (Umjetnički paviljon, Zagreb, 1979.), *Ivan Lacković Croata / Crteži 1952.–1981.* (Umjetnički paviljon, Zagreb, 1981.), *Boris Mardesić* (Umjetnički paviljon, Zagreb, 1985.), *Ivan Meštrović* (koautor, Palazzo Reale, Milano, 1987.), *Ivan Rabuzin* (Muzejsko-galerijski centar Gradec, Zagreb, 1990.), *Miroslav Šutej* (Muzejsko-galerijski centar Gradec, Zagreb, 1991.; Umjetnički paviljon /koautor/, Zagreb, 2004.), *Vladimir Varlaj* (Umjetnički paviljon, Zagreb, 1992.), *Dino Trtovac* (koautor, Muzejsko-galerijski centar Gradec, Zagreb, 1992.), *Miranda Morić* (Hrvatsko društvo likovnih umjetnika, Zagreb, 1995.), *Jakov Bratanić* (Umjetnički paviljon, Zagreb, 1996.), *Renato Percan* (koautor, Muzejsko-galerijski centar Gradec, Zagreb, 1997.), *Edo Murtić* (ciklus *Mon-*

traker, koautor, Umjetnički paviljon, Zagreb, 1998.), *Nives Kavurić Kurtović* (koautor, Dom Hrvatskih likovnih umjetnika, Zagreb, 1998.), *Nevenka Đorđević* (koautor, Umjetnički paviljon, Zagreb, 1999.), *Kosta Angeli Radovani* (koautor, Hrvatsko društvo likovnih umjetnika, Zagreb, 1999.), *Šime Perić* (Umjetnički paviljon, Zagreb, 2000.), *Zlatko Bourek / Mostovi i čiklovi na Dravi* (Umjetnički paviljon, Zagreb, 2002.), *Mladen Pejaković* (Galerija Klovičevi dvori, Zagreb, 2002.), *Branko Suhy / Retrospektiva grafika* (koautor, Kabinet grafike, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2002.), *Raoul Goldoni / Retrospektiva* (koautor, Umjetnički paviljon, Zagreb, 2004.), *Josip Vaništa* (Kabinet grafike, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 2005.), *Ivan Kožarić / Retrospektiva* (koautor, Umjetnički paviljon, Zagreb, 2005.), *Fedor Ličina / Mala retrospektiva* (Zavičajni muzej, Ozalj, 2007.), *Munir Vejzović / Ulja i skulpture, crteži* (Palača Milesi, Galerija Kula, Split, 2007.), *Vaniština poputbina* (Gliptoteka Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, EPH Art, Zagreb, 2007.), *Hrvoje Šercar* (Hrvatsko društvo likovnih umjetnika, Zagreb, 2008.), *Bela Csikos Sesia / Retrospektiva* (Umjetnički paviljon, Zagreb, 2012.), *Zlatan Vrkljan* (Umjetnički paviljon, Zagreb, 2012.), *Alfred Pal* (Moderna galerija, Zagreb, 2012.). Čitav niz tih projekata više su u biti monografska izdanja s ekstenzivnim interpretacijama nego uobičajeni katalogi. Evidentno je nadalje kako Maroević prati djela i autore vrlo različitih orijentacija, različitih tendencija i različitih, čak oprečnih estetika. I u toj su grupaciji, daka-ko, prisutni umjetnici koje prezentiramo ovim projektom.

O svim je tim majstorima Maroević pisao uglavnom i ranije, kao što im se u više prigoda obraćao i nakon takvih kompleksnih monografskih ili retrospektivnih zahvata; potpisao je tako i mnoge predgovore za njihove manje samostalne nastupe, pa njegovo ime nalazimo u katalogima niza muzejsko-galerijskih ustanova – od Muzeja za umjetnost i obrt i Galerije Forum u Zagrebu do Umjetničkog salona u Splitu, od Muzeja Međimurja u Čakovcu i Galerije u Koprivnici do Galerije Josip Račić u Zagrebu, od Galerije Karas do Galerije Mirko Virius u Zagrebu, od Muzeja Mimara i Izložbenog salona Židovske općine u Zagrebu do Muzeja grada Splita, od Galerije Ulrich u Zagrebu do Gradskog muzeja u Varaždinu, te niza drugih izložbenih prostora u Puli, Karlovcu, Omišu, Bjelovaru i Rovinju, zatim u Veneciji, Pordenoneu, Milanu, Beogradu, Skoplju itd.

Valja podsjetiti da je u mnogima od spomenutih monografija, odnosno monografskim i retrospektivnim katalogima, uz hrvatski tekst priložen i prijevod na engleski. To je važno ne samo za našeg autora, čije su interpretacije i prosudbe doprle tako do mnogo većeg broja korisnika,

Ivan Lacković, *Selo*, 1968., Hrvatski muzej naivne umjetnosti
Ivan Lacković, *Village*, 1968, Croatian Museum of Naive Art

nego je još važnije za našu likovnu umjetnost u globalu koja je na taj način postala bliža, pristupačnija i razumljivija Velikom svijetu.

Osim o dosad spominjanim umjetnicima, Maroević je pisao, često i u više navrata, o Emanuelu Vidoviću, Jerolimu Miši, Antunu Zuppi, Krsti Hegeđušiću, Sergiju Glumcu, Vjekoslavu Paraću, Marijanu Detoniju, Vanji Radaušu, Mironu Makancu, Frani Šimunoviću, Kseniji Kantoci, Fedoru Vaiću, Slavku Kopaču, Otonu Glihi, Ivanu Lovrenčiću, Mladenu Grčeviću, Nikoli Reiseru, Ferdinandu Kulmeru, Branku Baliću, Nenadu Gattinu, Tomi Gusiću, Šimi Vulasu, Zvonimiru Balogu, Krešimiru Tadiću, Anti Kuduzu, Ljerki Šibenik, Josipu Trostmannu, Rudolfu Labašu, Ratku Janjiću Jobu, Zlatku Keseru, Luki Paljetku, Jošku Eteroviću, Ivici Šišku, Marcelu Bačiću, Goranu Petercolu, Nevenki Arbanas, Antunu Borisu Švaljeku, Željku Lapuhu, Vatroslavu Kulišu, Lovri Artukoviću, Josipu Zankiju, Matku Vekiću itd. Osim o slikarima i kiparima u rasponu od hrvatske Moderne do danas, raspravljao je također o grafičarima i primijenjenim umjetnicima, arhitektima i urbanistima, povjesničarima umjetnosti, kritičarima i muzealcima, o muzejsko-galerijskim ustanovama i njihovim programima, kao što je svjedočio o brojnim drugim kulturološkim temama iz sfere likovnih umjetnosti. Njegov je osnovni interes međutim živa umjetnost njegova doba, ono što se rađa i što raste pred njegovim očima. Pridodajmo tomu da je bio i jest ne samo stručni pratitelj nego i osvjedočeni prijatelj te pouzdani promotor djela niza umjetnika.

Maroević je autor i/ili komentator i više respektabilnih tematskih, problemskih i usko specijaliziranih izložaba, spominjemo samo nekolicinu najvažnijih: *Post prije transa* (Galerija Doma JNA, Zagreb, 1983.), *Zbirka Kanižaj / Panorama hrvatskog slikarstva od 1817. do 1996.* (Muzejsko-galerijski centar Gradec, Zagreb, 1996.), 125

vrhunskih djela hrvatske umjetnosti (koautor, Dom hrvatskih likovnih umjetnika, Zagreb, 1996.), *Zbirka Politeo / Bibliofilna antologija hrvatske grafike* (Klovićevi dvori, Zagreb, 1996.), *Hrvatski salon 1898.* (koautor, Umjetnički paviljon, Zagreb, 1998.), *San i krik / Likovna umjetnost Židova iz Hrvatske* (Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2000.), *Zbirka Biškupić / Bibliofilna izdanja 1972.-2002.* (koautor, Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2002.), *Od Klovića i Rembrandta do Warhola i Picelja / 90. obljetnica Grafičke zbirke Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu* (koautor, Muzej za umjetnost i obrt, Zagreb, 2009.). Podsjetimo nadalje da je supotpisao i nekoliko iznimno važnih i kompleksnih kulturoloških projekata: *Pisana riječ u Hrvatskoj* (Muzejski prostor, Zagreb, 1985.), *Zlatno doba Dubrovnička / XV. i XVI. stoljeće* (Muzejski prostor, Zagreb, 1987.), *I Croati / Cristianesimo, Cultura, Arte* (Musei Vaticani, Salone Sistino, Città del Vaticano, 1999.) itd. U pet od tih primjera zastupljeni su i u više prigoda spominjani autori koje ovdje prezentiramo (I. Generalić, Virius, Stolnik, Skurjeni, Gaži, Večenaj, Kovačić, Rabuzin, Lacković, Bratanić, Šercar, Testen, D. Trumbetaš).

Od brojnih prigodnih, panoramskih ili revijalnih izložaba, bijenalnih i trijenalnih, priređenih u Hrvatskoj ili inozemstvu, gdje je Maroević bio izbornik ili član organizacijskog odbora odnosno žirija te gdje se javlja kao (su) potpisnik tekstova u katalogu, izdvajamo nastup hrvatskih umjetnika na bijenalu u Veneciji 1993. godine, kada bijahu izložena djela Milivoja Bijelića, Ive Dekovića i Željka Kipkea (Museo Guidi).

Kada je Tonko Maroević svojedobno, komentirajući ponovno objavljivanje kritika i kronika hrvatskoga pjesništva Veselka Tenžere, ustvrdio da je taj autor »zagovornik srednjeg puta, odnosno klasične odmjerenosti i naglašenih individualnih svojstava, a dalek krajnostima eksperimentiranja«,² time kao da je definirao i svoj odnos spram likovnih umjetnosti. I Maroević je naime autor vrlo širokih raspona i zagovornik različitih poetika, tematskih zasebnosti i stilsko-morfoloških opredjeljenja, no i on je manje tumač avangardnog, eksperimentalnog i novih medija, a više interpret i zagovornik nove i stare klasike te istinskih i provjerenih vrijednosti. U njega je evidentna sklonost izvjesnim figurativnim odnosno mimetičkim obrascima. To ne znači, međutim, da s vremena na vrijeme ne pristupa interpretiranju i valoriziranju opusa i avangardističkog ustroja. Drugim riječima, on neprestano povezuje tradiciju i modernizam.

Kada analiziramo i sravnjujemo o kome je sve pisao, u kojim prigodama i kako, je li riječ o dužim ili kraćim priložima, te gdje je što objavljivao i kojim povodom, uvijek valja voditi računa o nekoliko činjenica. Iako se mnogo toga može (i mora) tumačiti slijedom narudžaba, pomnijom analizom Maroevićevih tekstova nije teško ustvrditi koji su opusi najbliži njegovu senzibilitetu. Nadalje, u više je projekata već i naznačio svoje konkretne antologijske odabire. Spomenimo također kako je on uvijek nastojao i nastoji biti podrobno informiran te kako se svagda kreće u središtu brojnih kulturnih i, uže, umjetničkih događanja, kako

je pratio i prati ukus vremena te njegove brojne estetske oscilacije. Tako je i u eksperimentima često otkrivao mogućnost osvajanja novih polja slobode, novih interpretativnih, poetskih i/ili estetskih dosega. Zagovarajući slobodu stvaralaštva i potičući pravo na osobni iskaz, prepoznavao je i prepoznaje iznimne doprinose niza autora koje je potom, argumentirano i s razlogom, podržavao i podržava.

Iako je rjeđe sâm inicirao projekte iz likovnih umjetnosti, a više bijaše angažiran kao tekstopisac, selektor i interpret, po brojnosti i ukupnosti raznovrsnih priloga, ponajprije knjiga i reprezentativnih, ekstenzivnih kataloga, on neprijeporno spada među najproduktivnije, ako nije i najproduktivniji hrvatski povjesničar umjetnosti uopće. Preko četrdeset opsežnih monografija te jednako toliki broj studija i eseja u katalogima raznoraznih retrospektivnih, monografskih, problemskih, tematskih i inih izložaba o tomu zorno svjedoči. No pritom je još važnije i impresivnije što su brojni od tih priloga i vrhunskih stručnih te interpretativnih dosega.

U dva navrata Maroević bijaše kraće vrijeme stalni likovni kritičar i komentator dvotjednika za kulturu *Telegram* (1968.–1969.), a zatim, dvadeset godina kasnije, tjednika *Danas* (1988.–1989.). U novije se doba raznoraznim priložima učestalo javlja u dvotjedniku *Vijenac*, glasilu Matice hrvatske. Kao kritičar i recenzent tekućih izložaba suvremene likovne umjetnosti, raznovrsne i brojne priloge objavljuje od 1967., od petog broja časopisa *Život umjetnosti*.³ Tekstove iz likovnih umjetnosti i književnosti objavljivao je potom, među inim, u sljedećim časopisima i novinama: *Razlog, Republika, Mogućnosti, Kolo, Dubrovnik, Dometi, Hrvatski tjednik, Nedjeljna Dalmacija, Čakavska rič, Teka, Čovjek i prostor, Forum, Vjesnik, Bulletin Razreda za likovne umjetnosti JAZU, Radovi Instituta za povijest umjetnosti, Oko, Croatica, Peristil, 15 dana, Slobodna Dalmacija, Gesta, Most, Književna republika, Književna Rijeka, Kontura, Grafika, Kvartal, Rad Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Poezija, Novi list*. Brojne je priloge – kako književne tako i iz područja likovnih umjetnosti – objavio i u različitim zbornicima. I u tim skupinama niz tekstova dotiče ili se konkretno bavi autorima koje istražujemo i prezentiramo ovim izborom. Iz svega proizlazi da nema značajnijeg časopisa ili novina u Hrvatskoj gdje Tonko Maroević svojim priložima nije povremeno ili učestalo sudjelovao.

Podsjetimo da su objavljene i dvije knjige njegovih izabranih likovnih kritika, studija i eseja: *Polje mogućeg* (Centar mladih Marko Marulić, Split, 1969.) te *Slikanje i slikama predgovaranje / Pisani portreti* (Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2006.). I u tim je prigodama uznastojao na interpretaciji, valorizaciji i svjedočenju o recentnim i modernim likovnim umjetnicima, što pripadaju korpusu dvadesetoga i dvadesetprvog stoljeća, pa je tako i u tim knjigama nekoliko zapisa o umjetnicima koje ovdje prezentiramo (Kreća, Smajić, Bratanić). Nadalje, u knjizi eseja i raznovrsnih zapisa *Pohvala pokudi / Okušaji i povodi* (Matica hrvatska, Dubrovnik, 1998.), gdje dominiraju književni i kulturološki tekstovi (te dijelom politički intonirani pri-

lozi kao reakcija na nedavne tragične, ratne događaje), u poglavlju pod nazivom *Ragusina* niz je priloga o dubrovačkim slikarima i kiparima – od Dulčića i Pulitike do mladih i najmlađih. Doticao je, dakle, klasike, ali nikada nije zaobilazio mlade umjetnike, kao ni autore lokalnih vrijednosti. Spomenimo u tom kontekstu i knjigu *Napisane slike / Likovna umjetnost u hrvatskoj književnosti od Moderne do Postmoderne* (Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2007.), vrlo slojevitu i inspirativnu interpretaciju, gdje su iz svijeta naive spomenuti Skurjeni i Lacković.⁴ Iz svega proizlazi da je podržavao i podržava brojna i raznovrsna stvaralaštva, u nekoliko prigoda čak i bez obzira na krajnje estetske ili umjetničke domete, jer svako stvaralaštvo za njega predstavlja pobjedu Života nad ništavilom i alijenacijom, svako je stvaralaštvo za njega afirmacija iskonske ljudskosti, energija što produžava život i životu daje dublji smisao. Uvijek ga je naime zanimala i zanima ponajprije afirmacija i razotkrivanje duhovnoga u njegovim najrazličitijim oblicima.

Tijekom 2010. i 2011. godine u Hrvatskom muzeju naive umjetnosti prikupljeni su, popisani i kronološki svrstani svi Maroevićevi poznati i dostupni prilozi iz područja naive i autsajderske umjetnosti; registrirano je osamdesetak što dužih, što kraćih priloga.⁵ Koliki je to postotak u odnosu na svekolike autorove doprinose iz oblasti likovnih umjetnosti, još valja istražiti, jer njegova bibliografija nije još sustavno popisana i registrirana, a kamoli sabrana. Dodatno smo u navedeni popis uključili više priloga gdje se umjetnici, kojima se ovdje bavimo, samo spominju, ali smo i to smatrali relevantnim – i to ne samo za ovaj naš projekt, nego jednako tako za buduće istraživače Maroevićeva djela, kako bi se dodatno vidjelo o kome je sve pisao i kako, te u kojim prigodama i zašto.

Uvjereni smo da će se djelatnost Tonka Maroevića moći primjereno približiti, protumačiti, vrednovati i kontekstualizirati tek nakon što bude interdisciplinarno istražena i interpretirana – dakle i s aspekta likovnog i s aspekta književnog. Ovaj je projekt rađen, dakako, samo iz jedne uske vizure, naive i srodnih oblika samoukog stvaralaštva, no da bi se dosegla sveobuhvatna, sintezna razina, prvo treba izvršiti niz upravo ovakvih fragmentarnih istraživanja i približavanja. Svaka istinska sinteza nastaje naime kao posljedak kretanja od pojedinačnog općem.

Ustrajali smo na ovom uvodnom detaljnijem i kronološkom nizanju faktografskih podataka, citiranju brojnih projekata svrstanih u izdvojene grupacije po srodnosti, jer se tek iz konteksta svih Maroevićevih interpretacija može doći do spoznaje o njegovim nastojanjima i postignućima u svezi vrednovanja umjetnosti što ju ovdje predstavljamo.

Kao eminentni majstor podjednako pisane i izgovorene riječi, s interesima na najraznorodnijim područjima ljudskog stvaralaštva – najčešće, dakako, u okrilju književne i likovne sfere – Maroević bijaše i jest gotovo idealan interpret, sjajan tekstopisac, govornik i promotor, jedan od ponajboljih i najangažiranijih, najaktivnijih na hrvatskoj kulturnoj i umjetničkoj sceni posljednjih desetljeća. Uvijek je imao i ima nevjerovatnu sposobnost sinteznog

Ivan Rabuzin, *Na bregovima – prašuma*, 1960., Hrvatski muzej naive umjetnosti

Ivan Rabuzin, *On the Hills – Virgin forest*, 1960, Croatian Museum of Naive Art

razmišljanja te svođenja svega o čemu raspravlja na bitno; uvijek je uspijevao i uspijeva prepoznati i definirati sve najvažnije i najkarakterističnije značajke pojedinog stvaralaštva, koje potom ulančava u jedinstveni korpus razmatranog fenomena. Što se likovnih umjetnosti tiče, rjeđe opisuje, interpretira i vrednuje izdvojena djela, a više se bavi gonetanjem općih tematskih, stilsko-morfoloških, ikonografskih, ikonoloških i kulturoloških osobitosti te, naročito, otkrivanjem i tumačenjem poetičkih singularnosti. Da se pritom bavio i bavi otčitavanjem znakova i simbola, metafora i parabola, svega što prebiva ispod epiderme vidljivog, vjerujemo da ne treba izdvojeno isticati.

Kada je Zdenko Rus 1971. objavio svoju znanu studiju o hrvatskoj poslijeratnoj likovnoj kritici, on je u njezinu završnom dijelu ukratko definirao i Maroevićeve doprinose; među inim spominje »deskriptivni karakter« njegovih kritika, piše o autorovim »širokim analogijama« i »sumarnim spekulacijama«, te ukazuje na njegove pokušaje sintetiziranja (wölflinovske) »čiste likovnosti« s naznakama »značenja« i »vrijednosti«, pod čime podrazumijeva razlaganje i interpretaciju sadržaja odnosno individualnih poetičkih doprinosa.⁶ Spominjemo tih nekoliko činjenica i ove dvije različite, ali međusobno ne i isključive metode, jer su time prvi put, dakle samo pet godina nakon što je naš autor počeo sustavno objavljivati, bile prepoznate i definirane neke od bitnih značajki njegove tadanje kritičarske prakse. Ako to i bijahu Maroevićeve ishodišne karakteristike, s čime se možemo suglasiti, valja konstatirati međutim kako je on potom stalno nadograđivao i nadograđuje, bogatio i bogati svoju interpretativnu aparaturu – uključivanjem brojnih drugih i drugačijih mogućnosti, pa je tako s vremenom počeo koristiti elemente psihoanalitičke metode, zatim je u analize uključivao i uključuje karakteristične i znakovite biografske podatke, što pretpostavlja da sve sagledava unutar stanovitoga dijalektičkog procesa, u smislu razvoja kako svakoga pojedinog opusa općenito tako i svakoga izdvojenog ciklusa razmatranog opusa; meritorno dakle raspravlja i o problemima geneze, a kao komparatist, služio se i uspješno se služi »poredbenom metodom«. Njego-

Jakov Bratanić, *Sa Hvara, bunja i crkvice*, 1976., Hrvatski muzej naivne umjetnosti

Jakov Bratanić, *From Hvar, stone shelter and church*, 1976, *Croatian Museum of Naive Art*

vo golemo znanje omogućuje mu da povezuje, analizira i komparira raznorazna djela i pojave iz istih ili različitih kulturnih slojeva, iz istoga ili različitih vremena, te iz srodnih ili divergentnih estetika. Upravo se u toj širini i pristupu izvan bilo kakvih dogmatskih ili apriornih stajališta ogledaju najvrsniji dosezi Maroevićeve kritičarske metode i esejistike. Kod njega je svagda manje strogosti a više maštovitosti i slobode, više asocijativnosti nego suhoparnih teoretskih rasprava. Nećemo stoga pogriješiti ako ustvrdimo da je riječ o čovjeku najširih horizonata i slobodnoga svjetonazora – on je *homo universalis* u doslovnom i prenesenom smislu tog pojma, čime aludiramo na renesansno značenje te sintagme.

Valja podsjetiti nadalje kako je njegovo opetovano bavljenje pojedinim autorima vrlo signifikantno, iako višekratno bavljenje nekim stvaralaštvom nije svagda dokaz osobnih preferencija, jer se često i u jednom jedinom obraćanju može razotkriti kritičarev osobni stav o vrijednosti pojave o kojoj raspravlja. Maroević je pritom uvijek bio i jest više istinski interpret doli kritičar, jer se likovnom kritikom u užem smislu bavio samo kraće vrijeme. Njegovi najvrsniji dometi prebivaju u opširnijim i kompleksnijim tekstovima, studijama i raspravama, monografskim prikazima, mada slovi i kao majstor kraćih zapisa. Tonku Maroeviću,

međutim, kao da svagda treba veći prostor, monografska studija, kako bi se mogao što potpunije, kompleksnije i primjerenije izraziti.

Pisao je i piše jasno i logično, transparentno i argumentirano. Po pismenosti i studioznosti pristupa, po znanju i informiranosti, neprijeporno spada među najvrsnije i najobrazovanije hrvatske likovne kritičare i interprete, i to ne samo u ovih posljednjih četrdesetak godina. Uvijek ga je resilo i resi enciklopedijsko znanje te lakoća izražavanja, ali je u principu izbjegavao i izbjegava suhoparni znanstveni intelektualizam te prakticira živu i kreativnu, asocijativnu i poticajnu esejističku paradigmu, prepunu akribije i kontrolirane strasti. To osobito dolazi do izražaja u njegovim mnogobrojnim i iznimno nadahnutim usmenim prilozima kada, kao promotor i govornik, zadivljuje neprispodobivom moći da maksimalno koncizno, utemeljeno i svagda s mjerom izgovori, najčešće *ex abrupto*, cijele zaokružene esejistički cjeline. To dodatno svjedoči o njegovoj moći koncentracije te postojanoj samokontroli.

Za razliku od poezije, gdje znade biti netransparentan i zaigran igrom riječima – bilo da se izražava pjesmom u prozi, slobodnim ili vezanim stihom, ili sonetnom formom – u esejistici, kritici, studijama i ostalim stručnim zapisima, bilo likovne ili književne tematike, svagda je krajnje koncizan, racionalan i u potpunosti usredotočen na djelo o kojem raspravlja. I dok mu je poezija, osobito u ranijim razdobljima, bila hermetička, esejistika mu je od prvih zapisa komunikativna i funkcionalna. Ukratko, uvijek je vodio i vodi računa kome se obraća, u kojoj svrsi i u kojem mediju.

Pišući o njegovim pjesničkim dosezima i doprinosima, Zvonimir Mrkonjić ustvrdio je 2009. kako je Tonko Maroević »ostvario primjere tekstualnosti koji spadaju među najgušće u novijem hrvatskom pjesništvu«. ⁷ Uvjereni smo da se isto može konstatirati za njegove kritičke, esejističke, monografske i ine priloge iz područja likovnih umjetnosti, s napomenom kako izbor iz takvih njegovih najvrsnijih ostvarenja predstavlja neprijeporno i same vrhunce tih disciplina u hrvatskoj povijesti umjetnosti.

Prema svemu iznesenom, Nikica Petrak bijaše duboko u pravu kada je nedavno, u povodu obilježavanja 70. obljetnice rođenja našeg autora, konstatirao kako je Maroević »po svojim umjetničkim, intelektualnim i ljudskim osobinama cijela jedna aktivna i duboka kultura, gotovo kulturna ustanova«. ⁸

Bilješke

1

Tonko Maroević rođen je 22. listopada 1941. u Splitu, u obitelji podrijetlom iz Starog Grada na otoku Hvaru; otac Frane (1909.–1996.), pravnik, majka Ina rođ. Dulčić (1913.–1952.), najstariji od trojice braće. Nakon što je završio četiri razreda osnovne škole, osam godina pohađa splitsku Klasičnu gimnaziju, da bi potom na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, od 1959. do 1963. godine, studirao i diplomirao komparativnu književnost i povijest umjetnosti. Nastavnici, među inim, bijahu mu uvaženi Grgo Gamulin, Milan Prelog, Vera Horvat Pintarić i Radoslav Putar, a na komparatistici Ivo Hergešić, Svetozar Petrović i Ivan Slamnig. – U studentskim danima bio je demonstrator na medievalistici kod profesora Preloga, da bi se potom, 1965, zaposlio kao asistent na toj istoj Katedri za povijest umjetnosti srednjega vijeka. To je u znatnoj mjeri odredilo ne toliko njegov osobni interes i svjetonazor, koliko metodu pristupa svakom izdvojenom fenomenu kojim se bavio ili će se kasnije baviti. Iznimno senzibilan, svagda se utjecao ponajprije ili gotovo isključivo racionalnom pristupu, interpretirajući sve unutar konkretnog vremena i prostora, unutar konkretnoga povijesnog konteksta, izbjegavajući bilo kakve oblike sentimentalizma. Bijaše to utjecaj ponajprije Preloga i Petrovića s kojima se zbližio već kao student. (Prisjećam se jedne vrlo znakovite Maroevićeve izjave od prije desetak godina: na upit što misli o jednom tekstu što sam mu prosljeđio na uvid i ocjenu, odgovorio je: *Sada smo već dovoljno stari da možemo pokatkad biti i sentimentalni.*) – Pet godina kasnije, 1970., Maroević prelazi u Institut za povijest umjetnosti, gdje je postigao zvanje znanstvenog savjetnika i gdje ostaje u radnom odnosu sve do umirovljenja krajem 2011. godine. – Doktorirao je 1976. s temom *Likovna umjetnost u hrvatskoj književnosti od Moderne do danas*, što zorno svjedoči o njegovim podjednakim interesima za književno i likovno stvaralaštvo (mentor mu bijaše Milan Prelog, a članovi komisije Cvito Fisković i Ivo Frangeš; tekst je objavljen integralno 2007. godine pod naslovom *Napisane slike*).

Zimski semestar 1973./74. proveo je na specijalizaciji u Rimu, gdje mu mentor bijaše Giulio Carlo Argan, a od 1980. do 1983. bio je lektor na slavistici u Milanu (Istituto di Lingue e Letterature Orientali) na prestižnoj Università Statale. Godina 1991.–1993. radio je kao gostujući lektor na slavistici u Trstu, na Visokoj školi za prevoditelje (Scuola Superiore per Interpreti e Traduttori Simultanei). Predavao je i nadalje predaje na Akademiji za dramsku umjetnost, zatim na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, sudjelovao je u nastavi Interuniverzitetskog centra u Dubrovniku, te u posljediplomskoj nastavi Odsjeka za povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. U posljednjih godinu dana predaje kao gostujući profesor povijest umjetnosti na sveučilištu Donja Gorica u Podgorici.

2

Vidjeti: VESELKO TENŽERA, *Šok običnosti. Kritika / kronika hrvatskoga pjesništva*, Otokar Keršovani, Rijeka, 1997., 357.

3

Maroević mi je u više prigoda izjavljivao kako ga je za modernu umjetnost odlučujuće zainteresirao Radoslav Putar kada mu je, među inim, za seminarski rad dodijelio da napiše prikaz izložbe Ljube Ivančića u Galerijama grada Zagreba (1960.). Jednako mi je tako potvrdio da ga je kolega, književnik i pjesnik Dubravko Horvatić, urednik *Telegrama*, privolio da počne sustavno pisati o suvremenoj likovnoj umjetnosti, kao recenzent tekućih izložaba, i to upravo za *Telegram*.

4

Iz područja književnosti, Maroević je autor sljedećih knjiga kritika, zapisa, rasprava, eseja i studija: *Dike ter hvaljenja* (Logos, Split, 1986.), *Zrcalo andrijansko / Obilježja hrvatsko-talijanskog jezičnog dijaloga* (Izdavački centar Rijeka, Rijeka, 1989.), slijedi netom spomenuta *Pohvala pokudi / Okušaji i povodi* (Matica hrvatska, Dubrovnik, 1998.), zatim *Klik! / Trenutačni snimci hrvatskog pjesništva 1988.–1998.* (Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1998.), *Borgesov čitatelj / Portreti i prikazi* (Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2005.), *Družba da mi je / Domaći književni portreti* (Naklada Ljevak, Zagreb, 2008.) te *Skladište mješte sklada / Prilozi praćenju pobudnog pjesništva* (V.B.Z., Zagreb, 2010.).

Kao pjesnik, Maroević je objavio sljedeće zbirke stihova i pjesama u prozi: *Primjeri* (Mladost, Zagreb, 1965.), *Slijepo oko* (Biblioteka Razlog, Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 1969.), *Baffonerije* (bibliofilska knjiga s grafikama Zlatka Boureka, Zbirka Biškupić, Zagreb, 1976.), *U koži i iz kože* (bibliofilska knjiga s grafikama Nives Kavurić Kurtović, Zbirka Biškupić, Zagreb, 1980.), *Motiv Geneveve* (Grafički zavod Hrvatske, Zagreb, 1986.), *Makar makaronski* (bibliofilska knjiga s grafikama Željka Lapuha, Mladost, Zagreb, 1986.), *Trag roga, ne bez vraga* (Čekade, Centar za kulturnu djelatnost, Zagreb, 1987.; fragmentarno ponovno objavljeno na hrvatskom, talijanskom i engleskom u izdanju Hefti, Milano, 2003.), *Sonetna struka* (Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 1992.), *Četveroručno* (Edicija Durieux u suradnji s časopisom Republika, Zagreb, 1992.), *Black & Light / Versi od prigode* (Edicija Durieux, Zagreb, 1995.), *Posvetoljubivo* (separat, *Rad*, Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Razred za književnost, Zagreb, 2004.), *Drvlje i kamenje / Izabrane pjesme* (Lunapark, Zagreb, 2009.), *Eros aresu ures* (s crtežima Zlatka Boureka, Izdanja Antibarbarus, Zagreb, 2011.).

Godine 1996, u nakladi Hrvatske sveučilišne naklade iz Zagreba, objavio je antologiju *Uskličnici / Četvrt stoljeća hrvatskoga pjesništva 1971.–1995.*, gdje je predstavio izbor iz recentnog stvaralaštva 50 najvršnjih naših pjesnika.

Spomenimo nadalje kako Maroević prevodi s više jezika, ponajprije i ponajviše s talijanskog, a potom španjolskoga, katalonskog, francuskog, engleskog i slovenskog. Prevodio je najviše poeziju (često u zajedništvu), potpisao je izbor iz Dantea (*Vita nouva*), Guida Cavalcantija, Petrarce, Edoarda Sanguinetija, Giovannija Papinija, Eugenia Montale, Giancarla Vigorellija (monografski tekst o Ivanu Lackoviću, objavljen 2002. u izdanju Hrvatskog muzeja naivne umjetnosti), Grytzka Mascionija, Alfreda Jarryja, Raymonda Queneaua (*Stilske vježbe*), Christophera Marlowea, Federica Garcíe Lorce, Borgesa, Cirila Zlobeca itd. Priredio je izbor, preveo te predgovorom i bilješkama popratio antologiju modernoga katalonskog pjesništva pod nazivom *Bikova koža* (Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb, 1987.).

(Prevešvi, zajedno s Tomislavom Radićem, kongenijalno Queneauove *Stilske vježbe*, Maroević je postao sudionikom jedne od najuspješnijih, najbriljantnijih i najdugovječnijih predstava hrvatskog glumišta, što se održala u istoj verziji i s istom glumačkom postavom više od 45 godina. – Osim što je preveo ili adaptirao još nekoliko tekstova za kazališna uprizorenja, prije nekoliko godina, a na nagovor Gorana Matovića, dramskog umjetnika, glumca, redatelja i autora brojnih monodramskih scenskih prezentacija, Maroević se okušao u scenskom kolažu *Ogledala* – sastavljenom od odabranih fragmenata tekstova Jorzea Luisa Borgesa – kao recitator, glumac i tumač povijesnih događanja iz života argentinskog književnika. Posljedak je to ponajprije njegove duboke fascinacije tim piscem, no jednako tako to svjedoči koliko je Tonko Maroević krajnje nekonvencionalna

osobnost, zaljubljenik u sve vrste poetskog izražavanja. Iako u tom njegovu angažmanu ne možemo otkriti neke znatnije razlike od onoga što već desetljećima svakodnevno radi, kada tumači ili govori stihove, približava brojna književna ili likovna djela, različite opuse vrlo različitih poetika, kada priziva i povijesne činjenice, izlazak na pozornicu u ovom novom izazovu nesumnjivo je vrlo znakovit. Vjerujem da bi se vrlo mali broj uvaženih znanstvenih djelatnika, sveučilišnih nastavnika ili akademika odlučio za takav poduhvat. Upravo u tomu otkrivam ne samo neprijeporni talent i hrabrost, nego i dodatnu veličinu i značenje toga vrsnog *connaissseura*. Ili, kazano drugim riječima, Maroević jest vrhunski intelektualac, no jednako tako on stalno svjedoči svoju iskonsku i istinsku umjetničku personalnost.)

Kao urednik i komentator, Tonko Maroević potpisao je, među inim, izbor iz kritika i kronika hrvatskoga pjesništva Veselka Tenžere pod nazivom *Šok običnosti* (Otokar Keršovani, Rijeka, 1997.) te knjigu *Izabrana djela* Grge Gamulina u ediciji *Stoljeća hrvatske književnosti* (Matica hrvatska, Zagreb, 2011.). Angažmanom oko ta dva projekta, a osobito u predgovoru odnosno pogovoru tih knjiga, treba vidjeti ponajprije njegov istinski i iskreni *hommage* prerano umrlom kolegi, suputniku i velikom zaljubljeniku u poeziju te, u drugom primjeru, uvaženom profesor koji je nesumnjivo odigrao važnu ulogu u doba formativnog sazrijevanja našeg autora. Maroević je kao urednik potpisao i Gamulinovu knjigu *Itaka koja traje*, koju je 1999. objavio Institut za povijest umjetnosti, a u kojoj se nalazi i nekoliko tekstova što zadiru u sferu naive. Godine 2010. Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske i Institut za povijest umjetnosti objavili su monografiju *Josip Račić*, s dotad neobjavljenom studijom Grge Gamulina, gdje se Maroević ponovno javlja kao urednik te autor uvodne riječi. Svim tim priložima, a osobito vrlo gustim i asocijativnim tekstom uz Gamulinova citirana *Izabrana djela*, on kao da vraća dio duga svom profesor za sve poticaje i podrške, i to ne samo iz rane mladosti, iz studentskih dana. Sve to zorno

svjedoči o Maroeviću intelektualnom i moralnom habitusu.

Pripomenimo zaključno kako je Maroević bio i urednik knjige Jure Kaštelana *Pobude i prizori* (Nakladni zavod Globus, Zagreb, 2004.), gdje je skupio te ukratko komentirao autorove priloge o modernoj i suvremenoj likovnoj umjetnosti (gdje se nalazi zapis i o Petru Smajiću).

5

Dokumentaciju je za taj projekt prikupila, popisala i kronološki sortirala Mira Francetić Malčić. Ona je također skenirala – u programu OCR – sve odabrane tekstove koji će biti integralno ili fragmentarno objavljeni u knjizi što je pripremamo za tisak u 2013. godini. Riječ je o zapisima, kritikama, studijama i esejima nastalima u razdoblju od 1968. do 2012.

6

ZDENKO RUS, Poslijeratna hrvatska likovna kritika, u: *Kolo*, Matica hrvatska, br. 11, studeni 1971., 1099–1100.

7

TONKO MAROEVIĆ, Drvlje i kamenje / Izabrane pjesme, (izbor i pogovor) Zvonimir Mrkonjić. Dokumentaciju, kritički odabir iz literature o Maroeviću pjesničkom djelu potpisuju Nedjeljka Paro i Andrea Radošević, Lunapark, Zagreb, 2009.; vidjeti str. 325.

8

Citirano prema: VANESA VARGA, Maroević – cijela jedna kultura / 70. obljetnica rođenja akademika Tonka Maroevića, u: *Vijenac*, 17. studenog 2011., str. 2. – Nakon što je ovaj tekst dovršen, objavljen je najnoviji broj časopisa *Književna republika*, br. 1/3, siječanj/ožujak 2012., gdje je prvih stotinjak stranica posvećeno obljetnici Tonka Maroevića. Tu se nalazi, dakako, i integralni citirani zapis Nikice Petraka pod nazivom *Tonko*, str. 8–10.

Summary

Vladimir Crnković

Introductory Fragments of Marginalia on Maroević's Writings on Naïve Painting and »Outsider« Art

This article offers a survey of the extensive and manifold activity of Tonko Maroević – a multitalented and distinguished Croatian prose writer, poet, essayist, art critic and art historian, author of monographs and anthologies, translator, editor, and annotator of numerous editions, doctor of science and a longstanding scholarly advisor at the Institute of Art History Zagreb, today a professor emeritus, and on many occasions an associate or guest professor at the universities of Zagreb, Dubrovnik, Milan,

Trieste, and Podgorica, as well as a regular member of the Literature Department at the Croatian Academy of Sciences and Arts. In his exceptionally rich, versatile, long, and valuable literary and public activity, he has also interpreted, evaluated, and analysed a number of opuses from the sphere of naïve and »outsider« art.

Keywords: Tonko Maroević, literature, art history, art criticism